

Тетяна БАСАНЕЦЬ

КОЛЕКЦІОНЕР + ХУДОЖНИК = !?

Колекціонер і художник в контексті мистецтва — проблема давня. Не нове й питання щодо їх взаємостосунків. Саме тому виставка живопису Володимира Наумца в Одесі, яка була організована відомим одеським колекціонером Михайлом Кнобелем, стала добрим приводом відчути процес подібного союзу, а інтерв'ю з обома героями події окреслило деякі особливості їх співіснування в новому просторі художньої і соціальної дійсності.

Володимир Наумець — художник про якого інтернет-видання кажуть як про «майстра-професіонала, з власним, чітко означеним художнім почерком, який затребуваний сучасним художнім ринком й публікою». Народився у Львові, 1945 р. Закінчив Одеське художнє училище, Строганівське училище в Москві. Самостійний шлях в мистецтві розпочав з участі в найгучніших квартирних та неофіційних виставках. Член Комітету графіки, що об'єднав у 70-х рр. московських модерністів. Член знаменитої групи «21». Учасник майже всіх художніх проектів на Малій Грузинській. З 1976 експонує роботи в США, Канаді, державах Західної Європи. З 1989 р. живе і працює в Кельні (Німеччина). Художній напрямок: абстрактні та умовно-фігуративні форми живопису.

Михайло Кнобель — колекціонер і меценат. Більше двадцяти років збирає твори образотворчого мистецтва Одеси. Пріоритет колекції: 1960–1980-х рр. і сучасний живопис. Колекція налічує більше 400 робіт сімдесяти сімох художників. Організатор кількох крупних виставок з творів власного зібрання (Одеса, Київ).

Бесіду веде Тетяна Басанець — мистецтвознавець.

Колекціонування нині трактують по-різному — хобі, душевна потреба, професія. Яке визначення, на вашу думку, має цей процес?

М. К. Я збираю твори одеських митців більше двадцяти років, але моя основна професія далека від мистецтва. Тому вважаю що це душевна потреба і якоюсь мірою — хобі.

В. Н. Гадаю, що процес колекціонування народжується від специфічного внутрішнього імпульсу, природу якого пояснити важко. Мені здається також, що визначення «хобі» в діяльності М. Кнобеля зовсім не підходить. Це скоріш душевна потреба, навіть, необхідність — факт тонкого поняття свідомості, що більше відповідає специфіці цього заняття.

З почутого випливає, що ви не сприймаєте колекціонування, як професійну діяльність. Я маю на увазі колекціонування серйозне, а не короткочасне захоплення.

М. К. Колекціонування — професія? Не впевнений. Роботи з власної колекції я майже не продаю. За всі роки продав не більше десяти і це не може бути свідоцтвом професійної діяльності, або заробітком на життя. Моє завдання — поповнювати колекцію.

В. Н. Заперечу. Хобі це захоплення, яким людина займається у вільний від роботи час і, практично, не передбачає будь яких зобов'язань. Для Михайла колекція — головне, це напружена робота. Вона у нього працює, я маю на увазі її виставкову долю. Вона забезпечена шикарним каталогом і постійно оновлюється. Крім того, його інтереси розширюються у бік організацій масштабних персональних виставок, така, наприклад, як моя в Одесі. А це вже професійно. Тому колекціонування Кнобеля вже стало його другою професією.

Що важливіше для художника — гроші, які платить колекціонер (враховуючи сучасні ринкові відносини), або присутність в його збірці?

В. Н. Гроші... (сміється). Гроші, звичайно, потрібні, але бути присутнім у відомому художньому зібранні — це дуже серйозно. Чому? Поясню як розумію. Ти художник. Твориш роботи, які є твої діти. І як добрий батько бажаєш аби їх доля була благополучною. Серйозна колекція — ідеальний варіант для цього. А грошове питання, швидше, турбота про себе.

Чи вибирає художник колекціонера свідомо і яким пріоритетам віддає перевагу, йдучи на співпрацю з тим або іншим збирачем?

В. Н. Все це дуже індивідуально. Часто-густо — колекціонер вибирає художника. Ще частіше — художник йде туди, де йому більше заплатять. Але в ідеальному варіанті художник вибирає для своїх робіт, скажімо так, родину, в якій їм буде комфортно. Мої роботи в колекції Кнобеля відчувають саме так.

М. К. Я відразу відповім на два останні запитання. Художники є різні. Одні потребують лише грошей, інших, а таких не багато, гроші хвилюють менше, зате привертає імідж колекції, в якій буде його робота. Жодна робота не прийшла до мене «за дурно». Під час домовлень з художником бували випадки галасливого торгу, і навіть базару. Але бувало і так, що художник звертався до мене, пропонуючи роботу з єдиною метою — бути присутнім в моєму зібранні.

Вже відомі випадки, коли художники намагалися повернути свої роботи з колекцій, якісний рівень яких їх не влаштовував. Як ви до цього ставитесь?

В. Н. Це дуже суб'єктивно. Я розумію так. Кожна робота, як і людина, має свою біографію, і втручатися у її хід немає сенсу. Я, грубо кажучи, «народив» дитину, випустив у світ, і вона має своє буття. Життя власних робіт передбачити неможливо.

Дозволь, але ж ти стверджував, що дуже важливо, аби твоя робота знаходилася в комфортному середовищі, тобто, якість колекції, де зберігається робота — річ не остання.

В. Н. Безумовно. Проте буває й так — не трапилося! Така біографія робо-

ти. Вона повинна пережити це, перемучитися, перестраждати, як багато іншого в цьому житті.

М. К. Цю проблему не художник вирішує, а колекціонер. З моєї практики — жоден з сімдесяти сімох художників, чії роботи знаходяться в колекції, не пред'являли подібних претензій. Ну, можливо, у деяких і виникали такі бажання, але не тому що їх не задовольняв рівень колекції, скоріше надія продати свій твір дорожче. Проте не виключаю можливість єдиної думки автора — продати і все.

Що формує критерії колекції і діяльність колекціонера?

В. Н. Без сумніву — смак колекціонера. Але з чого він складається? Мені здається — з усвідомлення загальних критеріїв, цінностей, і власна думка колекціонера не існує окремо від них.

М. К. Колекція завжди визначається смаком і цікавістю колекціонера. Якщо я, наприклад, користуватимуся порадами експертів або авторів, то це буду вже не я. Тому завжди керує душа, її веління.

Дозволь заперечити. Твоя колекція, Михайле, презентує могутній шар творчості одеських авторів другої половини ХХ ст., в якому й суворостилівці,

й традиціоналісти й авангард кінця століття, й наші молоді сучасники. І впевнена, що не всі художники, скажімо так, милі твоєму серцю, задовольняють твої естетичні уподобання. Але ж вони присутні в колекції?

М. К. Ти маєш рацію. Тут я змушений переступати через те, що керує моїм смаком. Мета колекції спрямовує на те, аби цілісно представити певний період, і я не маю права виключити «немилого» мені автора з цього кола. Без нього картина мистецтва може бути хибною. Я маю твори, які просто так ніколи не придбав би, а з їх авторами взагалі не маю дружніх стосунків. Але вони — частина певних рухів, періодів й органічно пов'язані з дійсністю. А для колекції, своєрідного екрана епохи, це дуже важливо.

В. Н. О-о-о! Повертаємося до початку. Відчуваєте, це вже не аматорський підхід, а професійний. Порівняйте — придбав твір, прилаштував у кабінеті, ідальні тощо. Колекція? Професійний підхід? Звісно, ні. Професійно, коли колекціонер бачить колекцію цілісно, відчуває відсутні сегменти і заповнює їх.

Ваш погляд на пряме взаємовідношення художника і колекціонера, або як розв'язується питання «купівля-продажу»?

М. К. «Купівля-продаж» — основне питання взаємовідношення колекціонера і художника. В принципі, я завжди визначаю свою планку ціни, попереджуючи, що буду платити автору, стільки, або стільки. І, як правило, — перемагаю.

За якими критеріями визначається «стільки, або стільки»?

М. К. Ну, по-перше — це мої знання, розуміння і смак. По-друге — кожний художник має свою ціну: велику, маленьку, або дуже велику. І якщо художник хоче отримати більше, ніж коштує, то повір, маю сумнів, що йому подарують бажані гроші. Однак у мене є автори, роботи яких я купував дуже дорого. Мої відносини з художниками я б назвав «міфічними». Це тонка матерія, особливо в питанні «купівля-продаж». Повторюю, мені ніколи ніхто нічого не дарував. А якщо й дарував, то у якості зворотного жесту за послуги або подарунки. Зрештою, дуже мало художників, які давали від душі, частіше з тонкого розрахунку. І я не можу на них ображатися. Сьогодні важко продавати і купувати — ціни безмірно високі. Тому я завжди готуюся до придбання нової роботи. Іноді вирішую за хвилину, іноді чекаю поки «дозріє» художник, або «дозрію» я. Утім, як правило, між мною і художником завжди створюється взаємний розрахунок та обопільна домовленість.

В. Н. Гадаю, що проблема залежить від рівня культури художника і колекціонера. Якщо вони не розуміють, що їх діяльність формує колекцію, тобто, що вони творять загальну справу, тоді й виникають непорозуміння. Між колекціонером і художником природні розбіжності. Однак, вони завжди в змозі домовитися. Колекція — живий організм. Вона втрачає й поповнюється. І саме цей процес об'єднує художника і колекціонера, тому вони приречені на співіснування.

Михайло, якою ви бачите подальшу долю своєї колекції?

М. К. Мені вже скоро 70, і коли я думаю про долю колекції — приходжу в стан жаху. Бажано, звичайно, аби мою справу продовжували. Між тим, не бачу, хто б узяв на себе подібну турботу не тільки вдома, а й у місті. Для цього потрібен музей, якого немає. Міська влада більше десяти років обіцяє своє сприяння. Живу, так би мовити, мрією, яка, на жаль, поступово зникає. Тому краще її продати в надійні руки. Роботи не повинні стояти купою біля стіни. Вони мають жити в просторі експозиції й віддавати глядачеві свою енергію.

В. Н. Це питання повертає нас на початок розмови. Михайло багато років тому отримав імпульс. Рідкісний, і реалізував його. Багато людей намагалися збирати живопис, як правило, уривками, випадково, а художники продавали свої твори кому завгодно, аби вижити. І лише Михайло Кнобель одеську художню ситуацію, яка, пам'ятаємо, розсипалася, зникала, зібрав воедино, склавши колекцію з робіт нині самих відомих і цікавих авторів, і не тільки найскладнішого періоду 1960–1980-х рр., а й попередників. Колекція поповнюється і сьогодні. А те, що вона зібрана однією людиною й історично послідовна — цінність особлива. Колекція повинна залишитися у своїй єдності та мати майбутнє.

Фінал вийшов не дуже оптимістичним. Проте висновки, які, звісно, не претендують на категоричність, можна зробити. Як завжди, художник залишається романтиком, колекціонер — прагматиком. Ця протилежність народжує взаємодію, від якої виграє тільки мистецтво.